

Odklonskost porajalni predeli v urbani Ljubljani

Janez Pečar*

Med človeškimi pojavi, ki se tako ali drugače povezujejo s prostorom ali nastajajo v njem, so tudi taki, ki se odklanjajo od normalnega ali komformnega vedenja. Če gre pri njih za dogodke, ki kršijo pravne norme, se z njimi ukvarjajo predvsem organi formalnega družbenega nadzorstva. Navadno pa nam je več znanega o prostorski porazdelitvi pojavov kakor o gostitvah nosilcev teh pojavov po njihovih prebivališčih. V človeški ekologiji, zlasti tistem njenem delu, ki proučuje prostor, od koder devianti izhajajo (kolikor seveda sploh niso brez stalnih prebivališč), so taka območja znana kot **porajalna območja** (breeding areas) v nasprotju od tistih, ki odklonskost pritegujejo (attracting areas). Zato bomo s tem sestavkom načeli nekaj vprašanj porazdelitve odklonskih ljudi v urbani Ljubljani¹. Pri tem nam ne gre toliko za etiologijo v porajalni vlogi posameznih območij, temveč bolj za ugotavljanje, kje v urbani Ljubljani porajalna območja sploh so, čeprav ne moremo do cela mimo etoloških sestavin, zlasti v sociološkem in deloma v socialno-psihološkem kontekstu.

Že takoj v začetku poudarjamo, da v razmišljanja niso všteti tisti devianti s stalnim prebivališčem v Ljubljani, ki so premoženjska, nasilniška in spolna kazniva dejanja ter prekrške zoper javni red in mir (poleg tistih, ki so jih napravili v Ljubljani) storili še kje drugje. Poleg tovrstnih storilcev kaznivih dejanj in kršilcev javnega reda in miru smo k ljubljanski skupini deviantov prišteli še alkoholomane in samomorilce. Skupaj smo tako v določenem obdobju **zajeli 9759 ljudi** (od tega 3424 storilcev kaznivih dejanj, 5377 kršilcev javnega reda in miru, 776 alkoholikov in 182 samomorilcev). Razen morda pri samomorilnih ljudeh in pri nekaterih alkoholikih gre za ljudi, ki so svoja dejanja storili večinoma na javnem prostoru. Skratka, v tem sestavku se ukvarjamo predvsem z **ljubljsko urbano in ulično odklonskostjo**, s katero priha-

jajo v svojih interakcijah v stik predvsem organi odkrivanja; ti marsikdaj nimajo nemajhne vloge pri izbiri in odločanju, kdo v Ljubljani je sploh odklonski. V zvezi s tem in ob pojavoslovju odklonskega ravnanja pa se kaže, da so med ljudmi, ki so bili prijeti, večinoma prav določene družbene plasti, kar se še posebej navezuje na določenost njihovega nastanjanja v ljubljanskem mestnem prostoru. Njihova odklonskost je povsod po svetu lastna nižjim dohodkovim družbenim plastem. Zato ni bilo pričakovati, da bi bilo pri nas dosti drugače.

Visoki odstotki neraziskane premoženjske kriminalnosti, nenaznanjanje dela kaznivih dejanj s spolnim ozadjem, neprijemljivost precejšnjega dela kršilcev javnega reda in miru zaradi omejenih zmogljivosti nadzorstva, itd. lahko močno motijo pravo podobo o tem, od kod izhajajo devianti. Toda mislimo, da je iz znanega vendarle dopustno sklepati na dejanskost. Ugotovljeno pa je lahko koristno za vse tiste mestne službe, ki delajo za spreminjanje vedenja ljudi in izboljševanje njihove blaginje, ne samo gmo-
tne, marveč tudi duhovne.

Večina deviantov dela svoje ekscese zunaj svojih prebivališč, predvsem iz naslednjih razlogov:

— ker je v njihovem ožjem družbenem okolju primarno nadzorstvo verjetno še toliko močno, da jim ne dovoljuje javnih ekscesov,

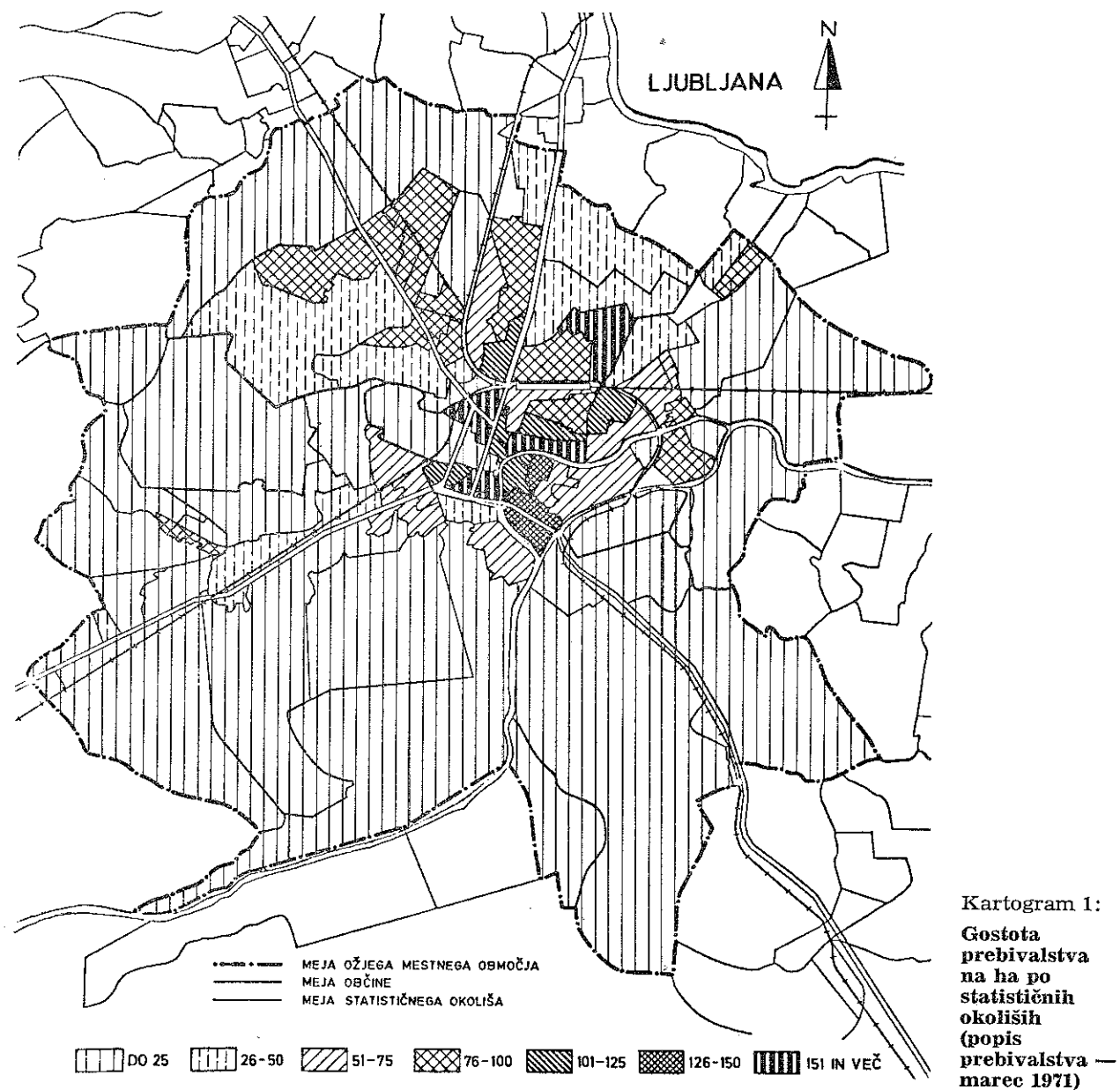
— ker bi bili v znanem okolju občutno prej prijeti in zaznamovani kot odklonski,

— ker v njihovem prostorskem okolju navadno ni toliko privlačnih objektov in priložnosti, ki bi jih spodbujali k odklonskosti v širšem obsegu; zato iz svojih bivališč odhajajo v bolj urbanizirane predele z bolj spodbujajočimi vlogami.

Ne moremo niti mimo tega, da ob razmišljanju o porajalni vlogi posameznih mestnih območij že v začetku ne bi omenili še ene okoliščine. **Ljudje vedno rešujemo vprašanja nastanitve v prostoru po svojih gmočnih zmogljivostih.** S tem izbiramo in odločamo o (!) lastnosti kraja, kjer prebivamo, in se že s prebivališčem kategoriziramo, zaznamujemo in neredko tudi socialno razlikujemo. Glede na to ni čudno, če so morebitna prenase-
ljenost (ali nasprotno — izpraznjevanje bivališč zaradi njihovih neustreznosti), propadajoče okolje, nizek družbeni položaj, nizka izobrazba, nezaposlenost itd. tudi v Ljubljani bolj povezani z odklonskostjo ljudi, ki se naseljujejo v manj kakovostnih mestnih območjih. Hkrati pa so nekatere stavbe namenjene prav določenim skupi-

* Janez Pečar, diplomirani pravnik, doktor znanosti, višji znanstveni sodelavec, Inštitut za kriminologijo v Ljubljani, 61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 11.

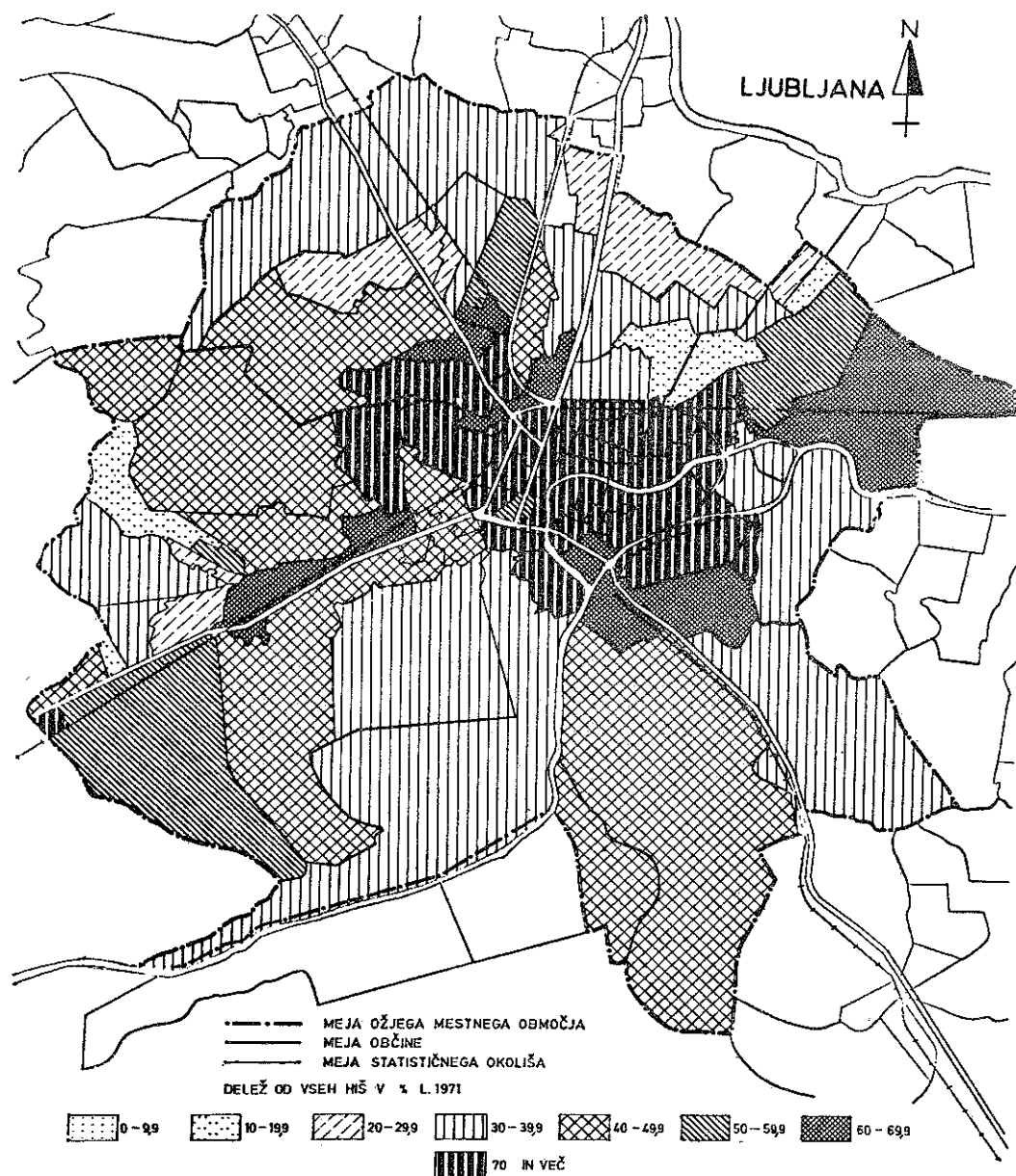
¹ Podatki za ta sestavek so iz raziskave »Gostitve nekaterih odklonskih pojavov v Ljubljani«, ki sta jo financirala Sklad Borisa Kidriča in Republiški sekretariat za notranje zadeve v Ljubljani. Vsi računi, vštevši faktorsko razčlenbo, so v elaboratu, prav tako tudi uporabljena literatura. Zaradi skrajšanja sestavka, ki pa mora vsebovati več kartogramov, (izdelal jih je C. Vojvoda) ne podajamo preglednic, računov in ne literature.

nam, pri katerih se srečujemo s konfliktom kultur, neustrezno izrabo prostega časa, samskim življenjem, odklanjanjem od navad domačega prebivalstva, upiranjem asimilaciji, ohranjanjem starih navad in vedenjskih vzorcev in podobnim. Tudi bivanje v določenem prostoru je že samo po sebi pogosto zelo pomembno za pozornost nadzorstva; le-to tako svojo moč bolj izraža nasproti nekaterim družbenim skupinam kot nasproti drugim.

1. Vrste deviantov

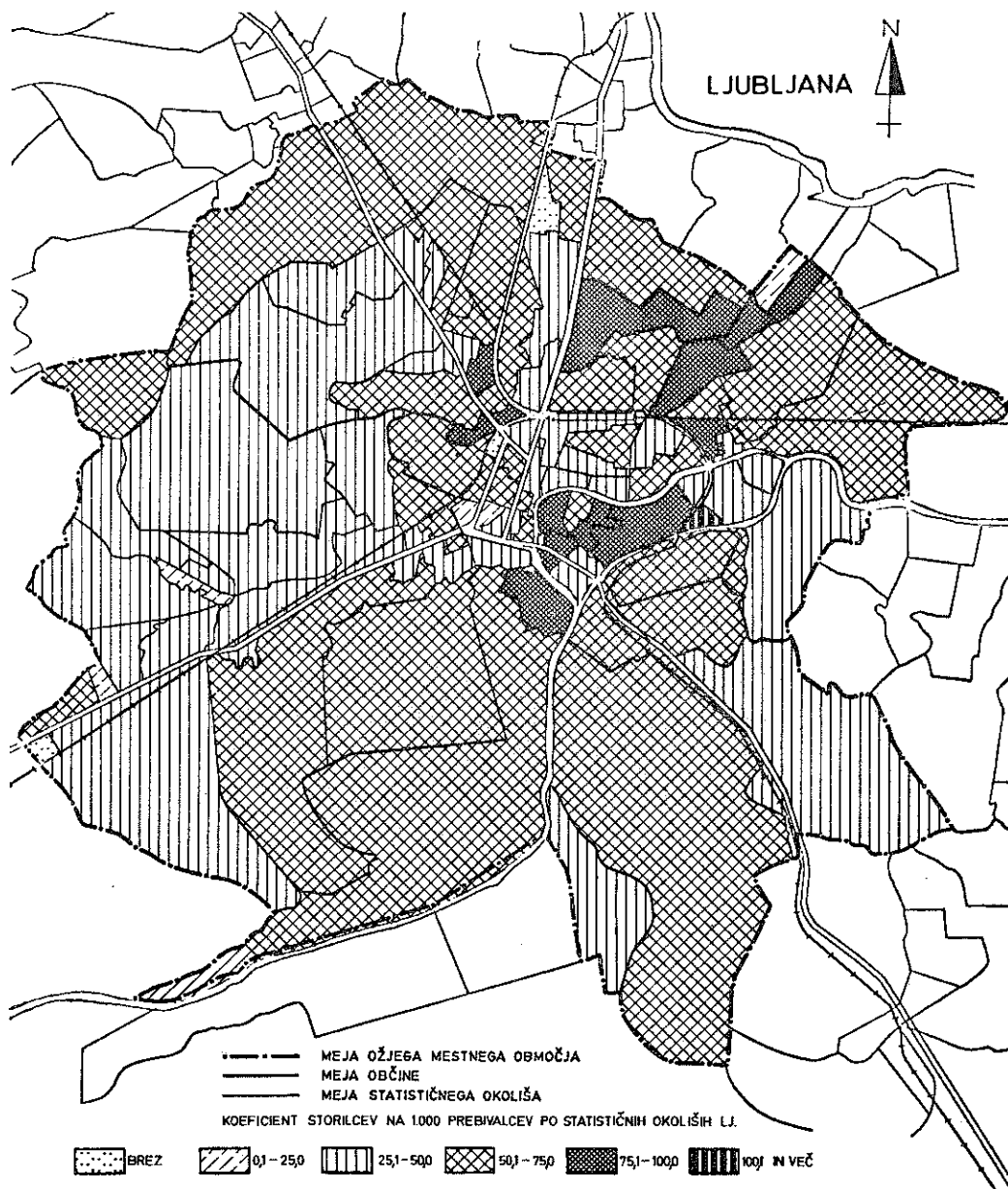
Od skupnega števila v Ljubljani prijetih (oziroma za raziskavo upoštevanih deviantov — razen seveda v mestu stalno prebivajočih alkoholikov in samomorilcev) je res večina po prebivališču iz Ljubljane, toda precejšen del deviantov prihaja v mesto od drugod. Pri delovanju organov formalnega nadzorstva in drugih mestnih služb jih ne gre prezreti; v ekoloških študijah, ki

Kartogram 2:
**Hiše, zgrajene
do leta 1945**

so naravnane na posamezna (zlasti mestna) območja, pa ne morejo biti upoštevani, ker so nastanjeni zunaj mesta, kolikor niso celo brez prebivališč. Zaradi te okoliščine odpade v teh letih kar 3214 storilcev kaznivih dejanj (ali 48,5 % od 6638) in 1795 kršilcev javnega reda in miru (ali 24 % od 7352). Pri tem gre lahko tudi za iste ljudi, ki so kot berači, potepuhi, alkoholiki itd. neredko tudi storilci kaznivih dejanj, zlasti premoženjskih in nasilnih.

Mesto namreč s svojo vlogo ne priteguje samo ljudi, ki vanj prihajajo zaradi življenjskih potreb, ritma in boja za obstanek, marveč tudi razne marginalne skupine ljudi in deviante, ki ob velikih zgostitvah prebivalstva, nakopičenosti dobrin in množicah ugodnih priložnosti iščejo prostor tudi zase in za svoje delovanje oziroma vedenje, h kateremu so nagnjeni. Ker Ljubljana po letu 1950 čedalje bolj prehaja v mestni način življenja, so tudi selitvena gibanja čedalje močnejša. Pri tem pa mora imeti Ljubljana kot slo-

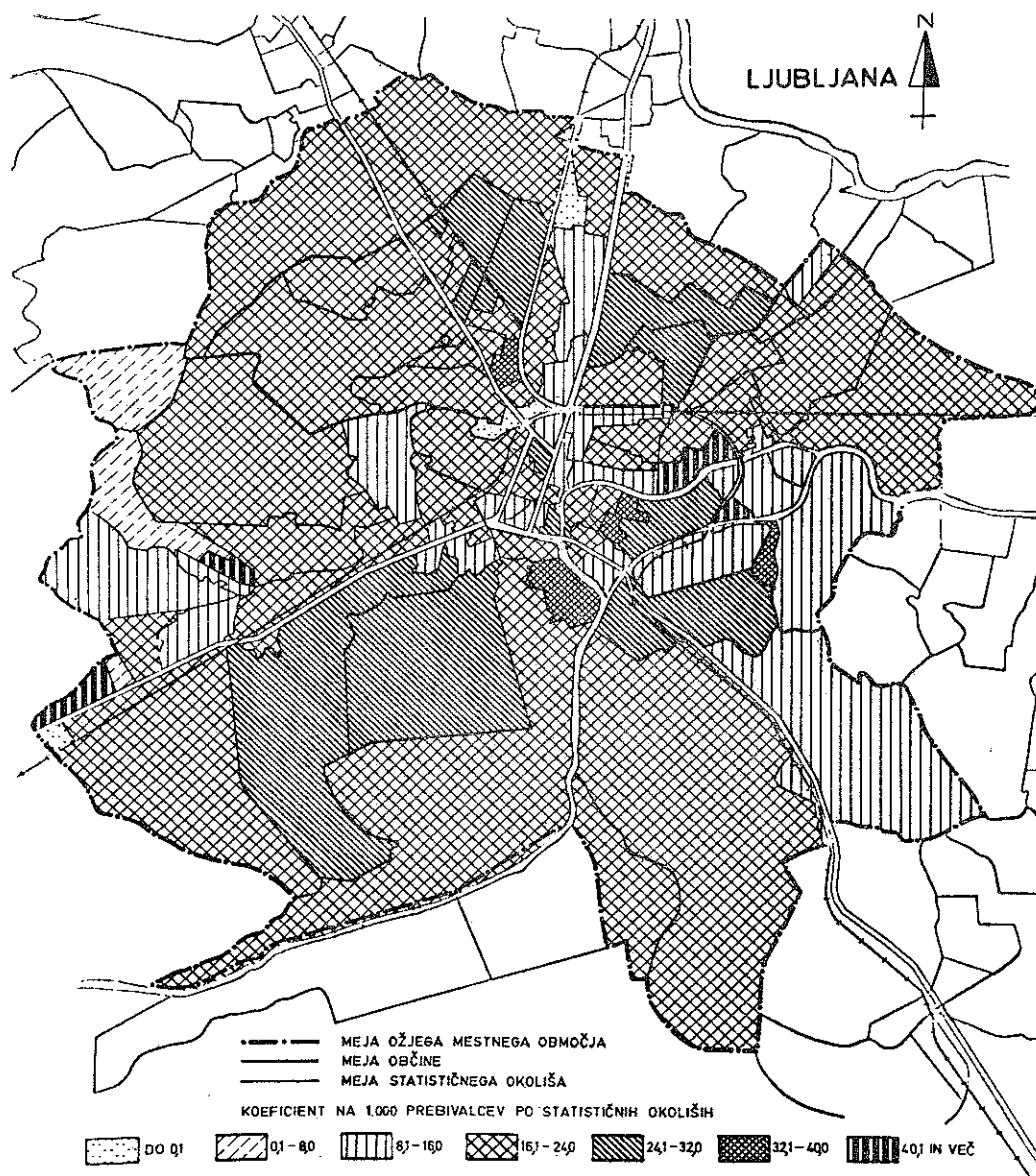

Kartogram 3:
Gostitev vseh
storilcev pojavov
(koeficient na
1000 prebivalcev)

venska prestolnica s svojimi vlogami večje zmogljivosti tudi zaradi migrantov, čeprav bi bile njene vloge glede na stalno mestno prebivalstvo lahko precej manjše. Vsako preseljevanje in urbanizacija pa prinašata tudi povečanje odklon-skosti in prenekateri pojav se povezuje prav s selitvenimi gibanji; to je zelo pomembno tudi za ekološka raziskovanja.

V vsakem večjem naselju, kamor prihajajo ljudje in se v njem naseljujejo predvsem zaradi

življenjskih ciljev, potekajo procesi asimilacije, mestne kulturacije, segregacije, razločevanja, amalgamacije itd., hkrati pa tudi pri novem naseljenem prebivalstvu nastaja kriminalnost, prestopništvo, alkoholizem, samomorilnost in poleg tega še narkomanija, večje število zakonskih razvez, agresivnost, spolne bolezni, pesimizem itd. Mestno območje pa ni enakomerno obremenjeno s takimi pojavi in tudi ne z ljudmi, ki so nosilci ali povzročitelji teh pojavov.

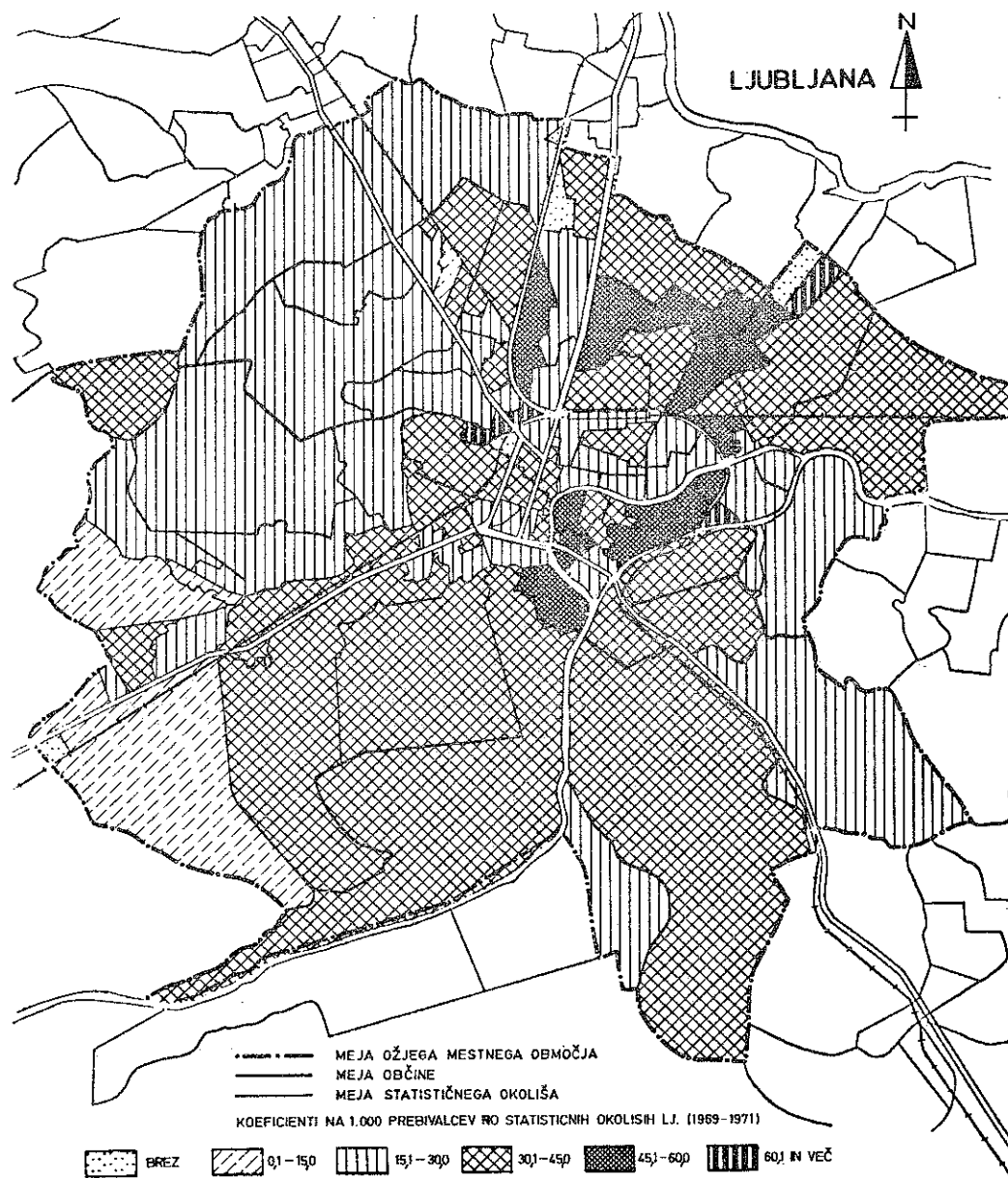
Kartogram 4:
**Vsi storilci
kaznivih dejanj
(moški in ženske)**

a) Storilci kaznivih dejanj²

V Ljubljani so kriminalnost in prestopništvo porajalna območja (pri tem mislimo na območja, kjer se storilci kaznivih dejanj goste glede na svoja prebivališča) predvsem v območjih z izrazito stanovanjsko funkcijo, potem v tistih delih

² Upoštevani so odkriti storilci kaznivih dejanj v letih 1967 do 1971. Količniki so povsod izračunani glede na popis prebivalstva — marec 1971, upoštevajoč število posameznih vrst deviantov v obdobju, ki ga zadevajo. Poprečne enoletne koeficiente omogoča delitev s številom let opazovanja. (Glej kartograme s koeficienti pri posameznih vrstah storilcev.)

mesta s starejšimi zgradbami, v katera se naseljuje prebivalstvo s prav določenimi dohodkovnimi zmogljivostmi, ponekod pa tudi v novih, nastajajočih naseljih, kamor se selijo ljudje iz raznih krajev in imajo še različne kulturne vzorce in različne družbene statuse. Na porajalno vlogo posameznih območij močno vplivajo tudi kolektivna bivališča, namenjena za stanovanjske potrebe delavcev, ki prihajajo v Slovenijo iz drugih krajev in prinašajo s seboj svoje poglede na družbeno okolje, v katerem se nastanjajo, in ki jih avtohtono ljubljansko prebivalstvo sprejema manj, kot bi bilo zaželeno.

Kartogram 5:
**Storilci
prekrškov
zoper javni
red in mir**

Med prijetimi storilci kaznivih dejanj je okoli 60 % mlajših od 25 let, kriminalnost odraslega prebivalstva je občutno nižja kot pri mladih ljudeh. Gostitve odraslih deviantov se kažejo predvsem v stavbah za nastanjanje sezonskih delavcev ali v bivališčih s kakih posebnim namenom, medtem ko se mlajši (ki bolj izhajajo iz avtonomnih prebivalcev) zbirajo na območjih Savsko naselje, Nove Jarše, delu Poljan in Ajdovščine, Vodmatu, delih Spodnje Šiške, Vrtače itd. Sploh kažejo ožja območja z nižjim stanovanjskim

standardom v kriminalnosti mladih ljudi precejšnjo vztrajnost.

Okoliščina, da je večina storilcev kaznivih dejanj mladih, se kaže tudi v tem, da ima precej prijetih slabšo izobrazbo, kar otežuje navpično družbeno mobilnost, da so samski, da prevladujejo delavci, učenci v gospodarstvu ali sploh nezaposleni in da so sploh iz nižjih dohodkovnih plasti. Tudi to kaže na gospodarsko zmogljivost ljubljanskih storilcev kaznivih dejanj in na njihovo možnost, kje se lahko nastanjajo oziroma,

od kod, ali iz katerih območij izhajajo, ali iz katerih delov mesta je pričakovati več deviantov. Sploh pa bi glede tega lahko postavili naslednjo trditev (glej tudi kartogram »Vsi storilci kaznivih dejanj«). **Bolj ko v kakem ljubljanskem mestnem prostoru prevladujejo stanovanjske funkcije in manj ko je v njem drugih nestanovanjskih dejavnosti, višja je stopnja kriminalnosti ljubljanskega prebivalstva.** To pravilo ima le redke izjeme in če jih ima, gre pri tem predvsem za nekatera mikroobmočja. To potrjujejo tudi »žarišča« po ulicah; le-ta prav tako delno kažejo na neugodnost stanovanjskega standarda ali gostitve deviantov po kolektivnih bivališčih (npr. Pod turnom, Svetosavska, Metelkova, Bavdkova, Poljanski nasip, Vidovdanska, Majaronova, Koželjeva, Gospodinjska itd.). Kolikor torej ne gre za območja oziroma ulice z zaostajajočim fizičnim okoljem in stavbami za kolektivna prebivališča, so gostitve storilcev kaznivih dejanj še na krajih, kjer gre za večje skupine novega in iz raznih krajev naseljenega prebivalstva, ki se še ni vživelo v novo mestno okolje.

b) Storilci prekrškov zoper javni red in mir³

Za tovrstno ljubljansko prebivalstvo je pomembno predvsem nasilniško vedenje mlajših kršilcev, medtem ko se potepuštvo, beračenje in alkoholizem povezuje s starejšimi letniki. Med kršilci javnega reda in miru je bilo več kot polovica nezaposlenih, neproduktivnih in hkrati ekscesivnih posameznikov, ki so povrh največkrat še zdravstveno in socialno ogroženi, kolikor celo ne brez prebivališč, in tako že sami po sebi pomenijo nenehno grožnjo za javno moralo in varnost.

V mestnem središču ni gostitev storilcev prekrškov. Največje gostitve so zunaj mestnega središča, in sicer severovzhodno in jugovzhodno od njega, kjer ne gre za visoke stopnje demografske urbanizacije. To so zlasti območja za Bežigradom, v pasu med železniško progo proti Novim Jaršam, v Trnovem, na Kodeljevem, v Vodmatu in severno od Grubarjevega prekopa.

Na teh območjih zanje ni toliko privlačnih objektov, zato hodijo delat prekrške drugam, zlasti pa v središče mesta. Le kršilci z barjanskega dela Ljubljane ostajajo precej doma. »Potujočim« kršilcem so lastni prekrški, povezani z alkoholom in nasiljem, medtem ko so na »do-

mače« bolj navezane kršitve, kot so prepiri in pretepi med zakonci, sosedi itd.

Glede istovrstnosti in raznovrstnosti prekrškov ljubljanskih in neljubljanskih kršilcev gre poudariti še eno posebnost, in sicer to, da so ljubljanski bolj nagnjeni k istovrstnim prekrškom, neljubljanski pa dokaj manj ($hi^2 = 169,01$, pomemben na ravni 0,001), da nekatera širša mestna območja ustvarjajo z vablljivimi objekti zelo pisane možnosti za tovrstno odklonskost in to vpliva tudi na gostitve kršilcev itd. Na splošno pa velja: **Bolj ko je kak okoliš (ali območje) blizu mestnega središča in bolj ko je urbaniziran, manj domačih in več tujih kršilcev prihaja tja** (ali bolje: več kršilcev je odkritih).

c) Alkoholiki⁴

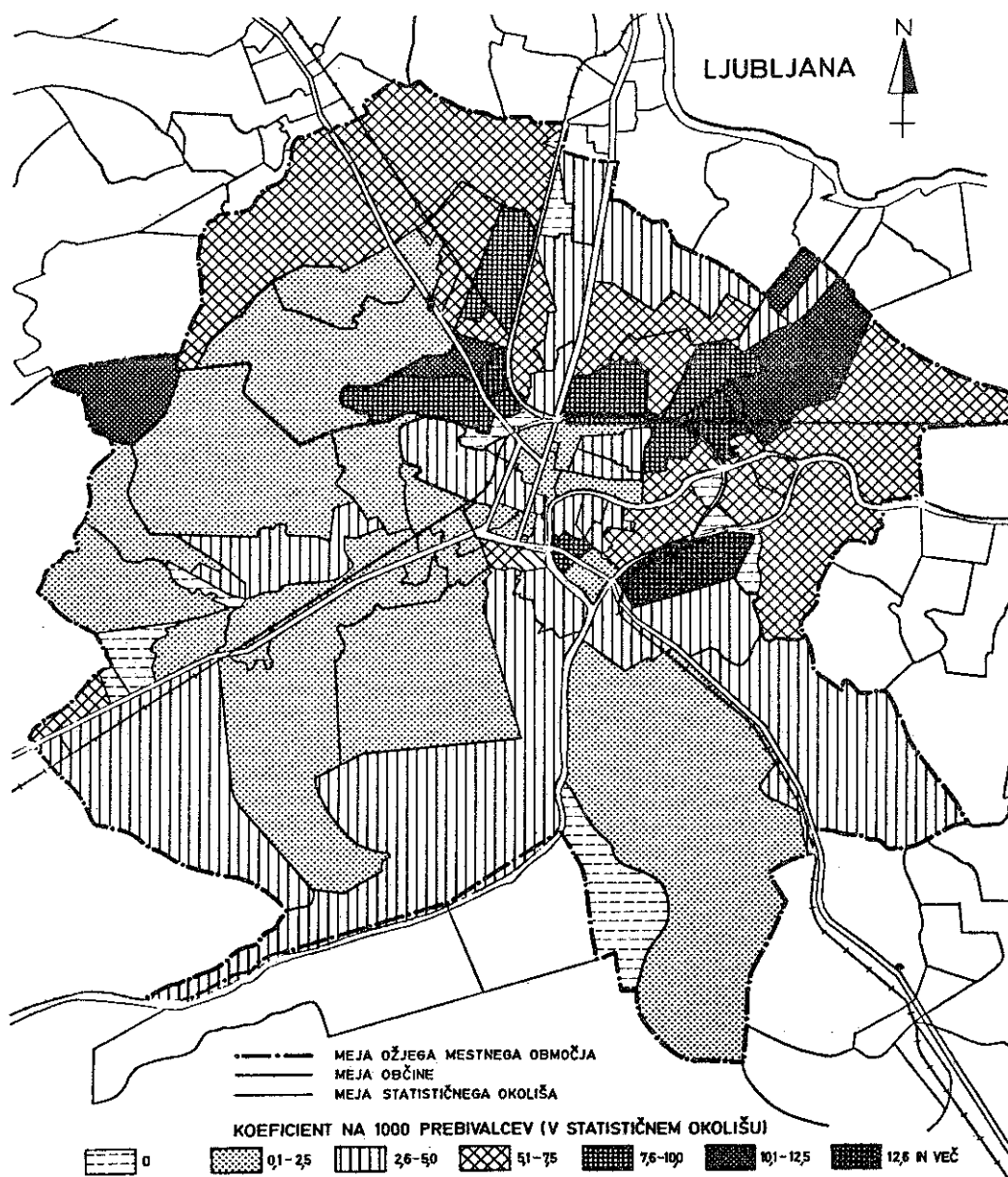
Pri alkoholikih je več znanega o njihovem družbenem okolju in biopsihičnih posebnostih, ki »producirajo« osebnosti te vrste. Veliko vemo o etiologiji alkoholizma, medicinskih in socialno-političnih vprašanjih, preprečevanju itd., zelo malo pa o gostitvah teh ljudi v razmerju do porazdelitve v »mestnem« prostoru. Za naš namen so zbrani podatki o 776 ljudeh, ki so bili za Ljubljano moteči po socialni, zdravstveni in varnostni plati. Število je dokaj manjše od dejanskosti, toda pri tem smo stali pred vprašanjem, po kakšnih merilih odbirati ljudi za tovrstno zaznamovanost. Odločili smo se za stroga merila, toda ne glede na to vendarle mislimo, da izbrani pomenijo reprezentativni vzorec.

Na splošno smo ugotovili, da je med alkoholiki tretjina žensk, da se po starosti goste okoli 45 let, da je med njimi malo samskih (to prav tako kaže na zrelostno dobo alkoholikov), da je med njimi skoraj 18 % razvezanih (to je visoko nad povprečjem prebivalstva), da ima skoraj polovica nepopolno srednjo ali poklicno šolo (v tem vzorcu ni bilo ljudi z višjo ali visoko izobrazbo, pa tudi ne takih, ki ne bi imeli vsaj 4 razrede osnovne šole), da je četrтина nezaposlenih itd.

Alkoholiki se goste na območjih s srednjo stopnjo demografske urbanizacije. Najvišji količniki na 1000 prebivalcev so na Hradeckega cesti, v trikotniku med tovarno kleja, Kolinsko in kemično tovarno, torej južno od Šmartinske, potem od železniške proge do Grablovičeve ter med Celovško cesto ter gorenjsko železnico okoli Gasilske ter Majcnove ulice. Manjše gostitve so tudi na nekaterih ulicah, kot so Robbova, Črtomirova,

³ Upoštevani so kršilci, prijeti v letih 1969 do 1971.

⁴ Upoštevano je stanje ob koncu leta 1971.

Kartogram 6:
Alkoholiki
po prebivališčih

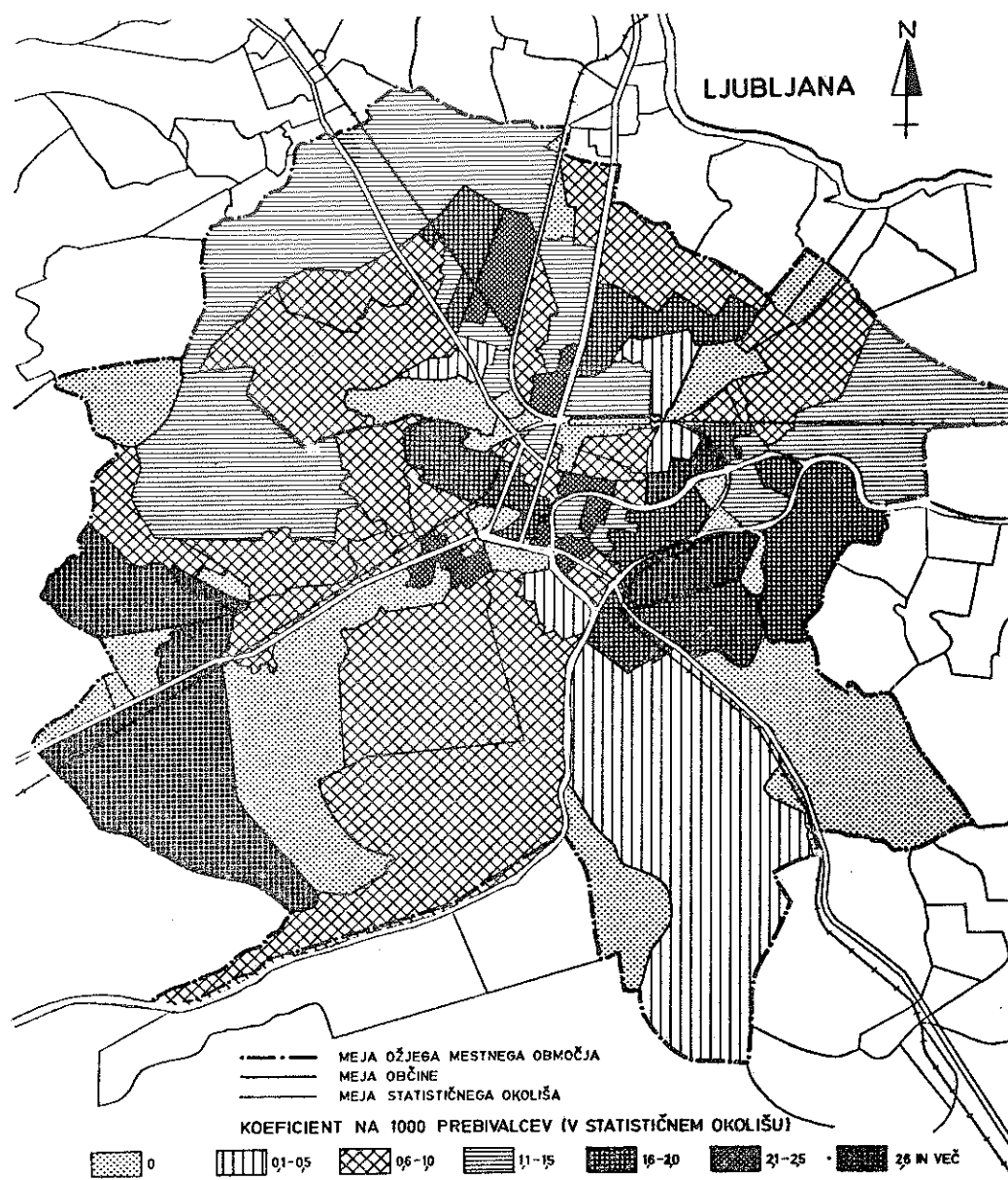
Linhartova, Pokopališka, Vide Pregarčeve, Knezova itd. Hkrati se je pokazalo, da je **stopnja urbanizacije v nasprotnem sorazmerju z nezaposlenostjo in nedejavnostjo ljubljanskih alkoholikov.**

d) Samomorilne osebe⁵

O mestni samomorilnosti je bilo opravljenih v svetu že veliko raziskav. Navadno ugotavljajo v

⁵ Upošteevano je obdobje 1967—1971.

mestnem okolju precej višje količnike tega pojava kot na podeželju. Zlasti opozarjajo, da je v mestih zaradi urbaniziranega načina življenja več osamljenosti in brezimnosti, medosebna razmerja so bežna in površna, v mestu je več družbene dezorganizacije itd. in to poraja tudi več samomorilnosti kot na podeželju. Samomorilnost ljubljanskega prebivalstva na splošno ni nad povprečjem v Sloveniji (ta je prav v svetovnem vrhu), čeprav je na kakem ožjem območju lahko več pojavov, a to je bolj posledica naključja kot

Kartogram 7:
Samomorilci
po prebivališčih

zakonitost, posebno če gre za krajša časovna obdobja opazovanja.

Vendar so v ljubljanski samomorilnosti v primerjavi z drugimi območji Slovenije naslednji razločki: večji delež žensk med samomorilnimi ljudmi, več nepridobitnih, več poročenih in več socialno ogroženih ali gmotno odvisnih. Glede načina samomora pa: manj obešanj, toda več zastrupitev (plin, kemikalije, zdravila), več smrti pod vlakom in zaradi skokov z višine, več uto-pitev in več ustrelitev.

V petih letih je samomor storilo 182 oseb s prebivališčem v Ljubljani. Njihova prebivališča kažejo na naslednji tendenci: ali se samomorilnost gosti na redkeje naseljenih območjih ali na visoko urbaniziranih območjih s starimi stavbami (kot npr. Hradeckega, okoli Trga francoske revolucije, v območju splošnih bolnišnic ob Zaloški cesti — tudi pacienti — okoli tobačne tovarne, med Parmovo in Titovo itd.). Pa tudi ožja območja z objekti za stare in onemogle (Bokalci), bolnike (splošna bolnišnica v Ljubljani, klinična

bolnišnica za psihiatrijo na Studencu), za samske, dijake in študente itd. imajo takoj od ljubljanskega poprečja višje količnike samomorilnosti.

Nekatere gostitve samomorilnosti, zlasti v ožjem smislu, so na območjih, kjer gre za propadanje starih stavb, naseljevanje ali ostajanje starega in socialno manj dinamičnega, vitalnega ali zmožnega prebivalstva z nižjimi dohodki (upokojenci) itd.; vse to ustvarja razne suicidogene razmere.

2. Faktorska ekologija

Posamezna območja raziskujejo v ekologiji tudi ob hkratnem upoštevanju določenega števila lastnosti prebivalstva, predmetnega prostora in drugih pojavov; to imenujejo faktorska ekologija.⁶ To metodo smo uporabili tudi v našem raziskovanju (za dopolnitev tistega, kar smo raziskovali s preprostejšimi sredstvi, kot so količniki, hi² pa tudi kartogrami in grafikoni), tako da smo uporabili 147 spremenljivk o ljudeh in stavbah, v katerih stanujejo, ter nosilcih odklonskih pojavov (brez podatkov o samomorilcih). Z izpeljavo Q — faktorske analize⁷ smo ugotovili skupine podobnih okolišev glede na demografsko in stanovanjsko podobo in na podatke o storilcih pojavov skupaj. Pri tem niso upoštevani statistični okoliši z manjšim številom prebivalcev in z manjšimi frekvenca mi pojavov. S tem so bile tudi izločene gozdne, poljedelske in druge neurbanizirane površine Ljubljane. Tako smo za statistične okoliše ugotovili 13 faktorjev (dva okoliša sta posebej na dveh faktorjih, in sicer: 551 780 na F₁ in F₉; 554 750 pa na F₃ in F₁₃), o katerih podajamo le splošne ugotovitve brez omembe faktorskih uteži in brez podatkov o vrednosti spremenljivk na posameznih faktorjih. Prav tako statističnih okolišev ne določamo posebej in dodatno h kartogramu št. 8, kajti poznavalci Ljubljane jih lahko najdejo po glavnih komunikacijah iz kartograma, nepoznavalcem pa tudi natančnejše določanje ne more dosti pomagati. Ugotovitve iz faktorske razčlenbe so naslednje.

Faktor 1 Na tem faktorju so stanovanjska območja. Deli mesta se glede na to ubranizirajo v vseh obdobjih tega stoletja, to pa omogoča tudi močnejše selitve iz tujine in iz drugih krajev zunaj občine. Med devianti so zmerno poudarjeni alkoholiki.

Faktor 2 Ob istih spremenljivkah gre za nasprotno vrednosti, ker imajo nekateri okoliši pozitiven, drugi pa negativen predznak. Tako so v mestnem središču Ljubljane poudarjeni: večja stanovanjska površina na osebo, večja stanovanja z večjim številom sob, manjše priseljevanje prebivalstva, več zdrževanih oseb pri storilcih prekrškov, in nizko število alkoholikov. Pri okoliših na mestnem obrobju pa je prav narobe.

Faktor 3 Gre za južni del Ljubljane proti Barju; tja se močnejše naseljujejo ljudje neslovenskih narodnosti. V faktorju je močno poudarjena odklonskost porajalna vloga območij, zlasti pri storilcih prekrškov in kaznivih dejanj (ti so tudi delavci, nezaposleni ali zunaj dejavnosti ter mlajši). Odklonskost kažejo tudi v bližini prebivališč. Alkoholizem ni poudarjen.

Faktor 4 Okoliša imata razmeroma skromno stanovanjsko površino na osebo; najnižja je v območju s petimi kolektivnimi in samskimi bivališči. Tu je tudi precej takih storilcev prekrškov in alkoholikov, ki so delavci.

Faktor 5 V vseh treh okoliših je precej mlajših storilcev prekrškov ob tudi na splošno mlajšem prebivalstvu, (s poudarkom na neslovenskih narodnostih, BiH); to lahko spominja na nasprotja kultur.

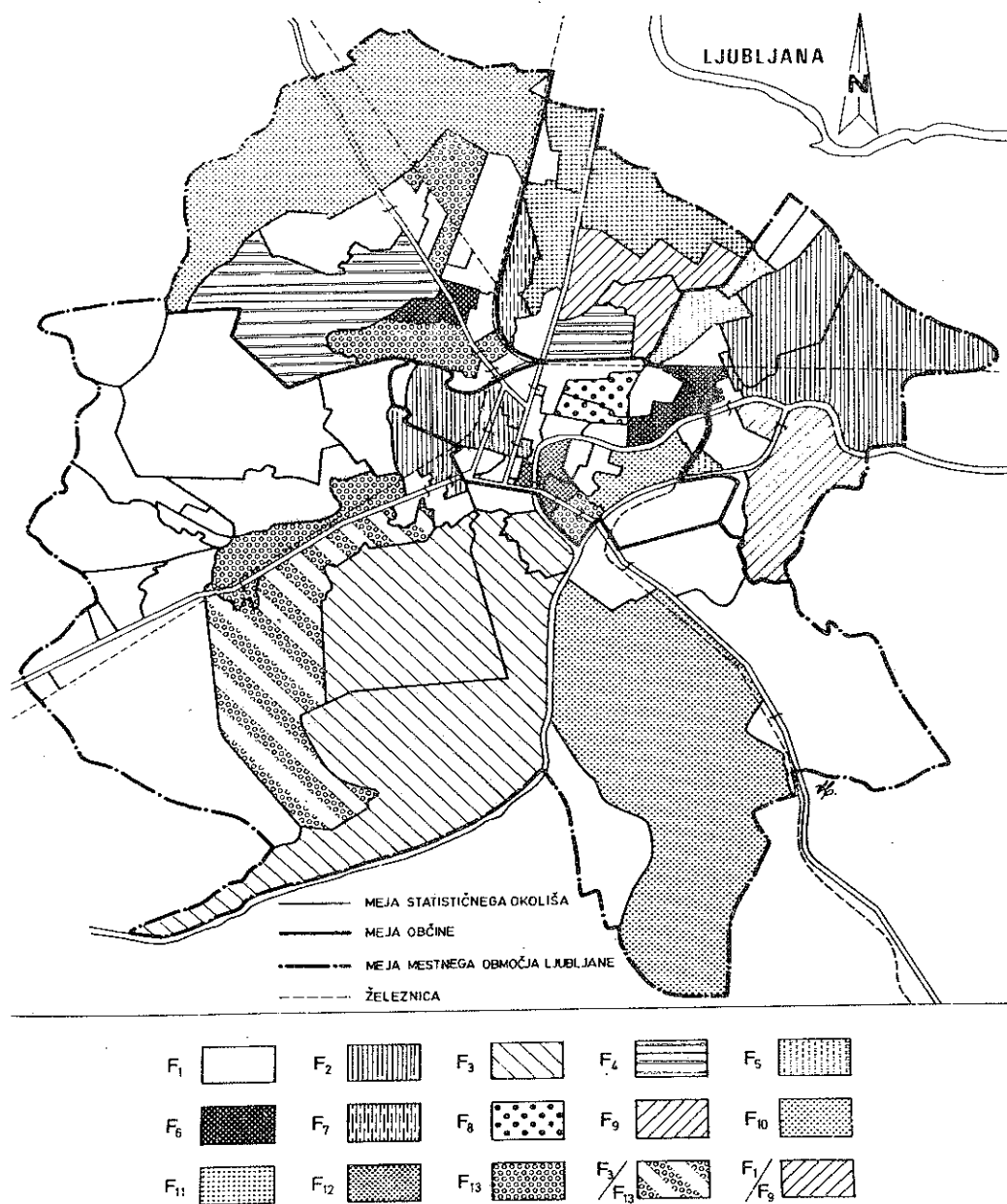
Faktor 6 Tukaj so posebnost starejše stavbe z neugodnimi stanovanjskimi razmerami. Posebej sta poudarjena prestopništvo ter razvezanost alkoholikov.

Faktor 7 V faktorju je en sam okoliš z večinoma stanovanjsko vlogo (vštevši dve stavbi za kolektivna ali samska stanovanja). Območje se je najbolj urbaniziralo v letih 1919 do 1945, ter ima ugodno povprečno stanovanjsko površino na osebo. Poudarjena je tudi priseljenost ljudi iz tujine. Posebnost so storilci kaznivih dejanj srednjih let in alkoholiki z nedokončano poklicno šolo.

Faktor 8 Oba okoliša na tem faktorju sta glede nekaterih stavb deloma starejša, a se še vedno urbanizirata. Dajeta še dokaj ugodno stanovanjsko raven. Na njima je zmerno poudarjena naseljenost storilcev prekrškov in kaznivih dejanj, (ti so zlasti brez poklica ali zunaj dejavnosti); neredko pripadajo nižjim starostnim skupinam.

⁶ Glej zlasti: Brian J. L., Berry and Philip H. Rees: The Factorial Ecology of Calcutta, *American Journal of Sociology*, 74, 1969, 5, str. 445—491.

⁷ Opravil jo je Cveto Trampuž, diplomirani matematik iz FSPN ob začetnem sodelovanju Staneta Saksida, direktorja Inštituta za sociologijo in filozofijo v Ljubljani, in sicer na računalniku CYBER 72 v republiškem računskem centru v Ljubljani.

Kartogram 8:
Statistični okoliši
— faktorji

Faktor 9 Ob dokaj na novo urbanizirajočih ter razvijajočih se območjih Ljubljane z izrazito stanovanjsko vlogo je močno očitna ogroženost z devianti, toda ne toliko z alkoholiki kot s storilci kaznivih dejanj in prekrškov; med njimi je posebno veliko mladih ljudi.

Faktor 10 Na tem faktorju so predvsem bolj obrobni, toda urbanizirajoči predeli Ljubljane s posameznimi starejšimi stavbami in tudi poslopji za stanovanjsko in poljedelsko dejavnost (kmetje) ter barakarskimi ter sploh pomožnimi biva-

lišči z majhno povprečno površino na osebo. Tu je veliko število enostanovanjskih hiš, prebivalstva pa je precej zaposlenega v zasebnem sektorju. Med devianti izstopajo storilci prekrškov zoper javni red in mir.

Faktor 11 Ob dveh okoliših tega faktorja gre za predvsem v zadnjem desetletju razvijajoči se območji, na katerih so večinoma enostanovanjske hiše z ugodno stanovanjsko sestavo. Med devianti je več kršilcev javnega reda in miru kot storilcev kaznivih dejanj in alkoholikov.

Faktor 12 Na tem faktorju je večji del stare Ljubljane. Tu močno prevladujejo stare stavbe (izpred leta 1918), ki pa imajo še razne nestanovanjske vloge. Pri prebivalstvu gre poudariti precej gospodinjskih skupnosti z enim članom (starost — osamelost) ter ugodno stanovanjsko površino na osebo ob neugodnem stanovanjskem standardu. Med devianti so številnejši storilci prekrškov, med alkoholiki pa zlasti razvezani in ženske.

Faktor 13 Na tem faktorju je pet okolišev, za katere so pomembne večstanovanjske stavbe še izpred leta 1918. Poudarjena je tudi stanovanjska površina v skupini 41 do 50 m². Med devianti pa so še najbolj značilni alkoholiki; ti so tudi razvezani, zunaj dejavnosti in večinoma moški.

3. Posplošitve

Faktorska razčlemba, kakršno smo za naš namen uporabili iz drugega zornega kota osvetljuje porazdeljenost deviantov v fizičnem in demografskem okolju, upošteva dosegljive spremenljivke iz popisa prebivalstva o ljudeh in stavbah. Omogoča nam zlasti naslednje ugotovitve o porazdeljenosti deviantov v njihovem okolju:

— Alkoholiki so nastanjeni v območjih s stariimi stavbami, ki so pogosto tudi prebivališče storilcev prekrškov.

— Območja zunaj mestnega središča, večinoma pozidana z eno ali dvostanovanjskimi stavbami; so bolj obremenjena z gostitvami deviantov.

— Za okoliše, v katerih imajo stanovanjske stavbe tudi druge funkcije, so posebnost nekatere gostitve deviantov, posebno mlajših ljudi.

— Kršilec javnega reda in miru in storilec kaznivih dejanj je tem več, čim bolj gre za mlajšo urbanizacijo (primer za to je zlasti barjanski del Ljubljane) in za naseljenost s prebivalstvom, ki ni rojeno v Sloveniji ali pa se je v Ljubljano preselilo od drugod, zlasti iz drugih krajev.

— Majhna stanovanjska površina na osebo ali stanovanjska stiska oziroma manj ugoden stanovanjski standard se močneje povezuje z odklonskostjo, še posebno, če so v okoliših s temi spremenljivkami še kolektivna ali samska bivališča.

— S stavbami se stara tudi prebivalstvo, hkrati pa se praznijo nekatera območja; in stanovanjska poslopja vgrajujejo ter spreminjajo

v prostore za nestanovanjske dejavnosti, ki pritegujejo deviante.

— V središču mesta ni gostitev deviantov po prebivališčih.

4. Razprava

Pričujoče ugotovitve o dejstvih iz ne tako majhnega števila spremenljivk, ki obsegajo nekatere pomembne sestavine za morebitno povezanost prostorskega in demografskega okolja z odklonskostjo, nas silijo k razmišljanju še iz drugih zornih kotov. Potem ko nam je te povezave kako uspelo prikazati z objektivnimi matematično-statističnimi metodami, in ugotoviti zgoščanje prebivališč deviantov za krajše obdobje v mestni Ljubljani, pa se glede tega odpirajo še druge razsežnosti. Nekatero podajamo v nadaljevanju.

a) Mestna aglomeracija in selitvena gibanja

Vsaka, zlasti večja mestna aglomeracija, močno priteguje ljudi raznih družbenih plasti, da si v mestnem prostoru iščejo prebivališče, primerno njihovim gmočnim razmeram. Navadno si tudi območja in stavbe, v katerih stanujejo, izbirajo v skladu s svojim družbeno-gospodarskim položajem, pogosto pa se morajo naseljevati tam, kjer si lahko pridobivajo sredstva za življenje. **Selitvena gibanja in naseljevanje v določenih prostorskih razmerah so torej vedno, kot pravijo v ekologiji, povezana z bojem za obstanek.**

Ljudje, ki se nastanjajo v mestni Ljubljani, se prav tako, kot drugje razločujejo po družbenih plasteh; te narekuje gospodarska moč, izhajajoča iz udeležbe ljudi pri pridobivanju dohodka iz skupnega razpoložljivega fonda tistih dobrin, za skupne potrebe, ki se ustvarjajo v določenem prostoru. Tisti, ki imajo višjo izobrazbo, ugodnejši družbeni položaj, večjo družbeno moč itd., navadno dobivajo več kot tisti, ki tega nimajo in ki prihajajo v mesto od drugod. Slednji se morajo tudi v Ljubljani pogosto naseljevati (ali ostajati, če so že tu) v predelih, kjer gre za nekakšno prostorsko (in ne samo za družbeno) segregacijo (npr. stari in propadajoči deli mesta, kolektivna naselja ali bivališča večinoma samskih ali samih ter iz drugih krajev prihajajočih sezonskih delavcev, naselja ali stanovanja okoli objektov, ki s svojimi dejavnostmi škodljivo vplivajo na okolje, itd.). Gospodarski položaj v mestnem okolju verjetno bolj kot kje drugje, določa

družbeno okolje, odloča o standardu bivališča in hkrati omogoča tudi morebitno kulturno zapostavljanje

Zaradi selitvenih gibanj, ki so v Ljubljani zlasti po letu 1950 zelo močna in skladna s pospešeno urbanizacijo, prihajajo v Ljubljano ljudje iz manj razvitih delov ali vsaj iz različnih delov države z drugačnimi družbenokulturnimi obrazy, navadami in nagnjenji ter ne nazadnje tudi interesi.

Veliko število ljudi na majhnem prostoru, zraven pa še dnevno gibanje tistih, ki v mesto prihajajo na delo ali iz drugih razlogov, ne da bi v njem ostali, še bolj ustvarja položaj, v katerem so razmerja med ljudmi brezimna, naključna, bežna, površina, navidezna in razumska. Ob množici tovrstnih stikov in življenju tesno drug ob drugem pa se izgublja občutek nadzorstva, posebno ker primarnih nadzorstev ni ali v mestnem načinu življenja popuščajo, zlasti ker posebno v mestu družina izgublja svojo nekdanjo vlogo in pomen.

Ker v mestno Ljubljano prihajajo ljudje iz drugih krajev, iz obrobja in sploh iz območij, za katera Ljubljana še vedno opravlja prestolniško vlogo, da zadošča pokrajinskim, družbenim, gospodarskim, kulturnim in drugim potrebam, mora mesto krepiti vse tiste mestne funkcije, ki tem potrebam ustrezajo. Zato tudi prihajajoče prebivalstvo uporablja vse mestne zmogljivosti podobno kot mestni ljudje, hkrati ko marsikdaj in na marsikaterem področju ustvarja več težav kot tisti, ki v Ljubljani stalno prebivajo.

Selitvena gibanja zlasti v Ljubljani bolj kot naravni prirastek prispevajo k naraščanju stalnega prebivalstva. To pa narekuje nastajanje novih bivališč, zlasti na obrobju mesta ali v ne še urbaniziranih mestnih vrzelih in na omejenem prostoru tudi pri gradnji poslopij v višino, ob varčevanju z obdelovalnimi površinami in ohranjanju »zelenega pasu«. »Ritem« določa tudi medmestno in znotrajmestno gibanje; posebno v Ljubljani imata nemajhen vpliv na mestno odklonskost in zaradi tega je v mestni urbanizaciji precej več odklonskosti, kot pa jo ustvarja avtohtono prebivalstvo.

b) Nižje plasti in prebivanje v manj ugodnih razmerah

Ugotovitve kažejo, da se prebivališča deviantov v Ljubljani zlasti glede gostitev povezujejo z mestnimi območji s prav posebnimi lastnostmi; odklonskost, ki jo obravnavamo, pa je poudar-

jena spet v prav posebnih plasteh prebivalstva, to je bodisi med mladimi bodisi med prebivalstvom z nižjimi dohodki, kolikor sploh ne gre za ljudi, ki so zunaj dejavnosti ali socialno ogroženi. Ker smo večinoma raziskovali t. i. »ulično odklonskost«, najbrž drugačne podobe tudi ne gre pričakovati.

Pojavi, ki smo jih obravnavali (premoženjska kriminalnost, nasilje, spolna kazniva dejanja, pretepi, nespodobno vedenje na javnem kraju, prostitucija, pijančevanje in alkoholizem, samomorilnost itd.), so skoraj povsod po svetu lastna določenim družbenim skupinam, vsaj glede na to, pri kom jih odkrivajo (ali jim bolje uspeva odkrivati). V zvezi s tem tudi pri nas stanje ni dosti drugačno, pa vendarle boljše kot v dosti deželah.

Pojavi, ki smo jih upoštevali, so različni ne samo po svoji fenomenološki plati, marveč tudi po svoji vzročnosti in posledicah. Njihovih nosilcev pa je več v nekaterih delih mesta s podobnimi prostorskimi in sploh življenjskimi razmerami kot drugje, kjer so te razmere drugačne. Prav pri tem pa je treba posebej poudariti, da se pri nekaterih skupinah ljudi zgoščajo hkrati alkoholizem s kriminalom, kršitve javnega reda in miru ter nasilje ob potepuštvi, beračenju in pijančevanju, kar jim daje posebno družbeno zaznamovanost ob večji pozornosti formalnega nadzorstva. Ker imajo navadno še slabšo življenjsko raven, so prisiljeni živeti v manj ugodnem okolju, v propadajočih ali starih stanovanjskih stavbah, v bivališčih z nižjimi najemninami, kolikor ne celo v barakah, delavskih naseljih, tisti »brez prebivališča« pa — danes tu, jutri tam in podobno. Kljub kolikor toliko enakostno in solidarnostno naravnani družbi se nekatere skupine močneje aglomerirajo v določenih življenjskih razmerah, ki zaradi različnih vzrokov, v katere se ne spuščamo, ob sorodni prostorski danosti rojevajo več odklonskosti kot drugi. Zato se tudi v Ljubljani **ljudje razločujejo ne samo po tem, kaj so, marveč tudi po tem, kje stanujejo oziroma v kakšnih prostorskih razmerah so spričo svojih zmogljivosti prisiljeni živeti.** Ekonomska dominacija višjih plasti prebivalstva poudarja tudi prostorsko diskriminacijo drugih in s tem hkrati načena socialno diferenciacijo tistih skupin prebivalstva, ki so zaradi višine dohodka bolj vezane na življenje v prav določenem mestnem (včasih tudi propadajočem ali ne napredujočem) okolju.

V takih skupinah, ki so neredko tudi narodnostno drugačne od večine mestnih ljudi, teže

prihaja do asimilacije; ostajajo ločene, ljudje iz teh skupin se težje vživljajo v krajevne razmere, avtohtoni prebivalci jih neradi sprejemajo itd. in od tod ni več daleč do pojavov odtujevanja, nastajanja obrobnihi posameznikov in skupin in do tega, da se iz razločkov v gospodarskem položaju porajajo še izobrazbeni, kulturni, socialni in drugi razločki.

Ker morajo tako nekatere družbene plasti z nezadostnim socialnim položajem živeti v nazadujočem okolju, ob staranju in nedejavnosti včasih kar precejšnjega števila ljudi z nizkimi dohodki ter ob morebitni neurejenem komunalnem standardu, v bližini industrijskih objektov s spremljajočo onesnaženostjo, na območjih, kjer se močne gospodarske dejavnosti prepletajo s stanovanjskimi, morda še v barakah na mestnem obrobju itd., prihaja poleg kriminala in agresivnosti (npr. veliko število kršilcev javnega reda in miru v posameznih okoliših) do alkoholizma (v nekaterih območjih se goste bivališča alkoholikov), depresivnih stanj in demoralizacije (samomori), tja do drugih znamenj socialne dezorganizacije (s tem pa se ne ukvarjamo posebej). Veliko ljudi, ki tako živijo v istem kraju, ob mestnem blišču sicer lahko goji želje po boljšem življenju, toda zaradi družbene nemobilitnosti največkrat niso zmožni storiti kaj več kot reagirati na »nesprejemljiv način« (primerjaj: veliko število deviantov je, ali brez službe ali zunaj dejavnosti, vzdrževanih, socialno ogroženih itd.).

Nekatera mestna območja se polagoma praznijo tudi zaradi družbenega dviga posameznih skupin, toda v njihova bivališča prihajajo drugi, prejšnjim prebivalcem podobni ljudje, ki so na začetku še v slabšem položaju. Tako so nekatera ožja območja ali stavbe namenjeni predvsem tovrstnemu prehajanju »prišlekov« na njihovi lestvici vzpenjanja in menjave bivališč; prenekateri jo rešujejo tudi z izseljevanjem v tujino.

c) Reakcija na odklonskost

Število znanih storilcev odklonskih pojavov je vedno odvisno od naznanjanja dogodkov in od uspešnosti organov odkrivanja. Tudi v skupinah, ki so upoštevane v tem sestavku, moramo misliti na ti dve sestavini, vendar odvisno od tega, za kaj gre. Medtem ko je pri kriminalnosti (zlasti premoženjski in nasilniški) naznanjanje zadostno, je pri prekrških zoper javni red in mir spoznavanje količin odvisno predvsem od nadzorstva. Drugačen zorni kot pa se nam odpira pri registriranju alkoholomanov in samomorilcev.

Zato nam gre pri tem razmišljanju predvsem za dogodke, ki pomenijo kršitve nekih pravnih norm o vedenju, pri katerih mora formalno družbeno nadzorstvo reagirati bodisi reaktivno, bodisi proaktivno. To pomeni ali se odzivati na spodbude zunaj svoje organizacije ali pa si dejavnostno prizadevati za odkrivanje takih dogodkov in njihovih nosilcev. V naših razmerah gre pri »klasični kriminalnosti« večinoma reaktivno delovanje, pri prekrških zoper javni red in mir pa večinoma proaktivno.

V zvezi s tem se organom formalnega nadzorstva očita, da kljub morebitni udeležbi vseh družbenih plasti v odklonskosti večinoma prijemajo le določene družbene skupine, in to tiste z nižjimi dohodki. Tudi v primeru Ljubljane, zlasti glede na to, da smo se ukvarjali predvsem z »ulično odklonskostjo«, ni drugače. To bi morda kazalo tudi na misel, da je ulična odklonskost lastna nižjim dohodkovnim plastem (nižjim družbenim plastem), medtem ko je kaka druga odklonskost bolj lastna oziroma tipična za druge plasti. Toda druge odklonskosti, razen te, ki jo obravnavamo, ni kdove koliko. Iz tega lahko izhaja tudi misel, **da je reakcija zoper kako odklonskost močnejša kot zoper drugo ali da je namerjenost moči nadzorstva zoper nekatere plasti drugačna kakor zoper druge.** Ali pa določena »ogroženost« bolj privablja formalno nadzorstvo, tako da »producira« več odklonskosti?

Veliko število v Ljubljani odkritih nosilcev pojavov je bilo nezaposlenih, zunaj dejavnosti, socialno ogroženih, brez prebivališč itd.; to daje slutiti nemoč nekaterih mestnih služb, ker jim ne uspe zagotavljati dobrin vsem ljudem enako, in kaže na neuspešnost njihovih posegov, saj so ljudje bolj potrebni pomoči v stiski kot pa posegov v primerih odklonskosti.

Odkritih deviantov je v Ljubljani precej manj od števila odkritih pojavov. Dobra polovica prijetih, ki so obravnavani v tem sestavku, je iz Ljubljane. Drugi prihajajo od zunajmestnega (neljubljanskega) mestnega prostora ali pa so brez stalnih prebivališč. Ni nam znano, koliko je ljubljansko prebivalstvo storilo deviantnih pojavov drugje niti koliko izmed njih je bilo zaradi tega prijetih; **ekološke študije glede tega docela odpovedujejo.** Medtem ko se jim kolikor toliko posreči pojasniti prostorsko porazdeljenost pojavov (ob hkratnem upoštevanju časovnih sestavin), so pri ugotavljanju prostorske porazdeljenosti odklonskih ljudi dokaj nezadostne, ker v vsakem prostoru obravnavajo samo tiste, ki so iz tega

prostora po prebivališču in ki vanj sodijo glede na prijetje. Tudi naše razmišljanje ne gre mimo te pomanjkljivosti in ima isto napako. **Upošteva samo znane in domače storilce in nikoli ne presega zmogljivosti nadzorstva** (to je usoda večine kriminoloških raziskovanj, razen morda tistih o »temnem polju«).

Glede na to ni čudno, da se tudi udarna moč nadzorstva naravnava tja, kjer se nevarnost kaže (to so gostitve pojavov), ne pa tja, od koder nevarnost prihaja (gostitve deviantov po prebivališčih), ker je še vedno lažje nadzorovati dogodke tam, kjer se pričakujejo, kot nadzorovati voljo ljudi, ki se na te dogodke pripravljajo.

Toda tudi zadnja možnost ne ostaja docela zanemarjena, ne v organih nadzorstva ne v drugih službah za pomoč ljudem. Toda posegi so prešibki, da bi lahko prispevali k zmanjševanju nevarnosti porajalnih območij. Zaznamovanost porajalnih območij pa skriva podobno nevarnost kot sloves tistih objektov, vrednosti, priložnosti ali ljudi, ki privabljajo deviante, da jih žrtvificirajo.

Zaznamovanje »porajalnih« območij mesta povzroča doslednejše nadzorstvo (npr. racije v naseljih sezonskih delavcev, pregledovanje nekaterih bivališč zaradi iskanja delomrznežev, beračev, potepuhov itd.), s čimer lahko prihaja do diskriminacije v nadzorstvu. Ob tem so nekateri posamezniki ali skupine bolj in prej sumljivi kot drugi (ne samo zaradi preteklosti, lahko tudi že samo po tem, da stanujejo v sumljivi soseski). S tem pa so že nekatere družbene skupine, prebivalci nekaterih naselij (barake sezoncev, samski domovi gradbenih podjetij, stanovanja delavcev ljubljanskih komunalnih služb itd.) že zaradi izkušenj iz preteklosti zaznamovani tako, da jim formalno nadzorstvo posveča večjo pozornost in da v družbenem okolju dobivajo »ugled«, ki jih odvrača od uspešnejšega življenja v družbeno življenje krajevnih skupnosti.

Napačno bi bilo, če bi »žarišča odklonskosti« rojevala samo pozornost nadzorstva, zato, ker so nekatere družbene skupine nadzorstvu bolj »dosegljive«, in zato, ker na območju mesta ne more odkrivati pojavov enakomerno po njihovih zakonitostih.

Sklep

Vse študije o odklonskosti in storilcih so odvisne od tistega, kar je znano. Uspešnost formalnega nadzorstva narekuje v tem smislu tudi

predmet in obseg raziskav, še posebej v pojasnjevanju prostorske porazdeljenosti deviantov. Ker formalno nadzorstvo odkriva samo majhen del dejanskega števila deviantov, je tisto, kar je dosegljivo, morda samo vzorec resničnega ali pa še to ne.

Raziskave o prostorski porazdeljenosti in naselitvi deviantov so se doslej ukvarjale (in tako tudi pričujoče razmišljanje) predvsem s številom posameznih vrst, ne pa z njihovo nevarnostjo. Tovrstne ekološke študije pa bi za nadzorstvo pridobile večjo vrednost zlasti takrat, kadar bi bilo morda nevarnost deviantov mogoče meriti, podobno kot se to dogaja pri pojavih (glej npr. Sellin-Wolfgang, »The Measurement of Delinquency«). To lahko pomeni nadzorovanje ljudi že pri izviru njihove nevarnosti, torej tam, od koder prihajajo, oziroma kjer prebivajo. Hkrati pa bi to pomenilo še vedno diskriminacijo nekaterih skupin ljudi (sumljivih) oziroma še večjo dominacijo nadzorstva nad posameznimi plastmi, omejevanje svobode in zasebnosti ter nesluteno zaznamovanje. To pa najbrž sploh ne bi želeli in zato raje ter pogosteje nadzorujemo ljudi tam, kamor prihajajo ustvarjati posledice odklonskosti. S tem smo morda tudi prišli do odgovora, kje ljudi nadzorovati in v katerem okolju jih le spreminjati, jim pogati in jih poboljševati. Čeprav je treba poudariti, da organi odkrivanja ne zanemarijajo docela obeh možnosti, dajejo vendarle prednost nadzorovanju območij, kjer posledice nastajajo.

Naše raziskovanje je dalo dovolj sestavin za morebitno domnevo, da se ljudje glede na izbiro prostora za nastanjanje v mestni Ljubljani naseljujejo tako, da se predvsem po svojih gospodarskih in družbenih zmogljivostih skladajo z okoljem, v katerega se vživljajo, oziroma se mu morajo na posameznih mikro-območjih prilagajati (četudi npr. v stolpnici ali stari stavbi — primerjaj Kolosej). Pri tem se lahko navzemajo drug od drugega posameznih vedenjskih oblik, načinov reagiranja na pritiske življenja in okolja in podobno.

V starih naseljih ostajao predvsem upokoenci, družbeno nemobilni in taki, ki jim ni do družbenega dviga. Stara in propadajoča območja navadno tudi ohranjajo lastnosti, ki so si jih pridobila z ljudmi, stanujočimi tam v preteklosti, kajti iste prostorske razmere močno vplivajo na podobnost v vedenju in s tem verjetno tudi na oblikovanje vedenja. Prostorskih posegov v

mestno Ljubljano pa kljub njeni rasti še ni toliko, da bi v vedenju ljudi tudi na posameznih mikro-območjih dosegali bistvene premike. S tem pa se budijo misli o takem prostorskem proučevanju posameznih mestnih območij, ki bi obsegalo daljše obdobje in bi obravnavalo ljudi na njih za več kot eno samo generacijo. Posamezni, sicer nekoč novi urbanizirani predeli (npr. Savsko naselje) pa polagoma z doraščanjem in menjavanjem prebivalstva izgubljajo svojo podobno v deviantnost porajalni vlogi.

Tisti deli urbanizirane Ljubljane, ki imajo najvišje stopnje obremenjenosti s pojavi, nikakor niso isti s tistimi, na katerih prebiva največje število deviantov. Seveda so pa vmes območja, ki premorejo oboje, toda z zmernejšo poudarjenostjo.

Ljubljana tako glede pojavov in glede njihovih storilcev nima lastnosti odklonskosti velikih mest. Njena zlasti domača odklonskost je celo v primerjavi z drugimi prestolnicami v naši širši domovini primitivna, storjena posamično in večinoma ob priložnostih, če se ponudijo. Med storilci močno prevladujejo mladi ljudje (razen pri alkoholikih in deloma pri samomorilcih ter kršilcih javnega reda in miru); **to lahko pomeni,**

da se težja in nevarnejša prihodnost Ljubljani šele obeta. Odklonskosti mladih ljudi je največ na tistih območjih, kjer je tudi gospodarskih položaj ljudi domnevno nižji, kjer je več nedejavnih, socialno ogroženih, v skupnih bivališčih naseljenih itd. Čeprav se alkoholizem in samomorilnost ponekod v Ljubljani povezujeta z mestno »senilizacijo«, ima po drugi strani tudi »juvenilizacija« nekaterih mestnih območij močan vpliv na pogostnost mladoletniškega nasilja, kriminalnost iz koristoljubnosti ter kršitve javnega reda in miru.

Če smo nekajkrat poudarili pomembnost fizične sestave posameznih območij, s tem ne mislimo, da stare in propadajoče stavbe in življenje v neugodnih stanovanjskih razmerah ustvarjajo iz ljudi — deviante. Odločilne so seveda družbene in duševne lastnosti ljudi, ki tam stanujejo, oziroma ki se morajo tja naseljevati. Predvsem ljudje smo tisti, pri katerih prihaja do slabšanja primarnih kontrol, napetosti, dezintegracije, popuščanja kohezivnosti, in od teh morebitnih znamenj družbene dezorganizacije do osebnotne, ki se končuje tudi v samomorilnosti. Posebnosti mestnih območij s svojo predmetnostjo dajejo tej vsebini okvir, ki pa prav tako ni brez vplivov.

UDC 343.92:343.91

Areas Within the City of Ljubljana Breeding Deviance

Pečar, dr. Janez, Senior Scientific Research Fellow, Institute of Criminology, Ljubljana

Particular areas with their specific spatial roles enable settlement to different strata of inhabitants. Spatial conditions define to a large degree the immigration of deviants, arising of deviance at particular individuals — if not even arising of deviance because of interactionist components of the formal social control. This becomes especially clear if deviance as found with lower income strata is taken into account (e. g. offences against property, violence and sexual offences, violations of public order and peace, alcoholism and suicide).

As to the concentration of deviants in the urban area of Ljubljana we have established — by factor

analysis and by using some other technics — the following: as far as deviants living and being apprehended in Ljubljana are concerned, they come mostly from the parts on the outskirts of the city, from parts having mostly dwelling function, or from parts with old and unsuitable housing. Deviance breeding are especially collective dwellings, houses for unmarried, and such parts of the city providing provisional housing possibilities only. The city center, however, that has always attracted deviance the most, is not characterized by the concentration of deviants' residence.